

Uddybende pressemateriale – *Food in Turbulent Times* projektet. December 2018

Linket giver adgang til følgende materiale

Om Food in Turbulent Times (FiTT)

Projektet blev med støtte fra Det Strategiske Forskningsråd (Nu Innovationsfonden) sat i gang i sommeren 2012 og havde til formål at undersøge, hvordan husholdninger i Danmark håndterer økonomisk pres og dermed nedskæringer på madbudgettet, og hvilke konsekvenser dette har for kostens sundhed og for livskvalitet. Projektet skulle udvikle et metodisk redskab, der på en omkostningseffektiv måde kan afdække og frem over følge, hvordan nedskæringer på madbudgettet påvirker befolkningens madvaner, kostens sundhed og livskvalitet. Desuden undersøger projektet hvordan kostens klimamæssige aftryk i form af udledning af drivhusgasser påvirkes af nedskæringer på madbudgettet.

I projektet indgår:

- en kvalitativ interview-undersøgelse blandt 30 danske husholdninger, som har måttet skære ned på deres madbudget.
- en pilotundersøgelse i december 2012 blandt 1650 medlemmer af et forbrugerpanel (administreret af GfK – Danmark).
- en befolkningsundersøgelse med deltagelse af 1877 repræsentativt udvalgte danske husholdninger, som blev gennemført i oktober 2015 ved hjælp af Danmarks Statistik.
- analyse af forløbsdata fra GfK's forbrugerpanel af forandringer i madindkøb som følge af arbejdsløshed.

Projektet er gennemført af forskere ved Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi ved Københavns Universitet i samarbejde med eksperter i hhv. ernæring og miljømæssig bæredygtighed fra DTU og PlanMiljø. Projektet har været fulgt af en række aktører i det danske fødevarer system både fra offentlige myndigheder og private virksomheder. En gruppe internationalt anerkendte forskere i fødevarerforbrug og fødevarer sikkerhed har rådgivet forskerne undervejs.

En del af projektet var at udvikle et spørgeskema, som kan bruges til løbende opfølgning af undersøgelsen. Skemaet er egnet til at blive koblet til andre løbende undersøgelser som fx de nationale sundheds- og sygelighedsundersøgelser (SUSY) eller de løbende nationale kostundersøgelser og vil kunne bruges til løbende at overvåge, *hvor mange* der rammes af usikker adgang til fødevarer, *hvem de er*, samt hvilke konsekvenser dette har for deres sundhed, for deres livskvalitet og for klimapåvirkningen fra deres kost.

Nogle resultater fra undersøgelsen:

Vi har udvalgt nogle resultater fra de videnskabelige artikler, der er kommet ud af undersøgelsen. Yderligere information kan findes i artiklerne – se listen til slut i dette dokument.

Tabel 1: Hvor mange rammes af forskellige grader af økonomisk pres på madbudgettet – og hvem er de? % af husholdninger i Danmark - (n=1877)

	Sikker adgang til fødevarer ^A	Moderat pres på madbudget ^B	Betydeligt pres på madbudget ^C	Usikker adgang til fødevarer	Meget usikker adgang til fødevarer
	%	%	%	%	%
Alle	66.2	17.7	7.8	6.0	2.4
Køn					
Kvinde	63.9	18.7	9.9**	6.0	1.6
Mand	68.8	16.6	5.4	5.9	3.4
Alder					
18-29 år	45.7***	27.0	14.1**	11.7*	1.5**
30-44 år	58.1	20.4	10.6	6.8	4.1
45-59 år	63.9	17.0	7.8	7.3	4.0
60 år +	76.5	14.8	4.8	3.4	0.5
Husholdning					
Par uden børn	73.9***	18.1	4.2**	2.3***	1.5**
Par med børn	62.2	20.7	9.7	6.8	0.7
Bor alene	63.8	14.4	9.3	8.3	4.2
Enlig med børn	39.3	18.6	16.6	16.8	8.7
Bolig					
Ejerbolig	72.6***	16.8	6.4	3.9**	0.3***
Lejebolig	57.6	18.9	10.0	8.7	5.2
Indkomst, kilde					
Løn (inkl. selvstændigt erhverv, studiestøtte)	63.7***	19.7	8.6	6.3***	2.1***
Kontanthjælp	54.5	6.3	6.7	21.2	11.3
Invalidepension	52.9	5.5	10.5	20.3	10.9
Arbejdsløshedsunderstøttelse	38.1	12.9	5.8	28.4	19.5
Pension	75.4	15.4	5.8	2.7	0.7
Husholdningens disponible indkomst^D					
Mindre end 113.350 DKK	39.6***	22.5*	10.8***	19.7***	7.5**
113.350-155.735 DKK	53.5	17.7	16.8	8.6	3.4
155.735-226.684 DKK	57.5	18.6	12.4	7.2	4.2
226.684-322.871 DKK	67.9	21.6	4.4	5.2	0.9
Mere end 322.871	89.1	10.0	0.6	0.3	0

A: Husholdninger som altid har nok af de fødevarer, de ønsker at spise.

B: Husholdninger som ikke altid har nok af de fødevarer, de ønsker at spise, eller som angiver at have været tvunget til at købe billigere mad for at have råd til andre ting.

C: Husholdninger som bekræfter begge forhold i B.

D: Beregnet som ækvivaleret disponibel indkomst for bedre at sammenligne på tværs af husholdningstyper. Først er offentligt registreret gæld og skatteindbetalinger trukket fra indkomsten, hvorefter der er korrigeret for antal børn og voksne i husholdningen.

Stjerner markerer graden af statistisk sikkerhed i den observerede forskel mellem grupperne inden for en kategori (fx mellem forskellige aldersgrupper). Jo flere stjerner, jo større sikkerhed (*: <0.1 **: 0.05 ***: 0.001).

- Tabellen viser at to tredjedele af den danske befolkning har sikker adgang til fødevarer (66,2% i første række øverst), lidt under en femtedel (17,7%) oplever moderat pres på madbudgettet, mens 7,8% oplever et mere betydeligt pres. 6% og 2,4 % har usikker hhv. meget usikker adgang til fødevarer.
- Det er især enlige med børn, som oplever usikker eller meget usikker adgang til fødevarer. Der er fx 7 og 6 gange flere enlige med børn som har usikker eller meget usikker adgang til fødevarer (16.8% og 8.7%), når man sammenligner med par med børn (2.3% og 1.5%).
- Der er især mange, som rammes af usikker eller meget usikker adgang til fødevarer blandt dem, som lever af kontanthjælp (21.2% og 11.3%), invalidepension (20.3% og 10.9%) eller arbejdsløshedsunderstøttelse (28.4% og 19.5%), når man sammenligner med dem, som har en lønindkomst (6.3 og 2.1%). Der er derimod meget få alderspensionister, der har usikker eller meget usikker adgang til fødevarer (2.7% og 0.7%). Alderspensionister er til gengæld overrepræsenterede blandt dem, som har sikker adgang til fødevarer (75.4%).
- Husholdningens disponible indkomst er afgørende. Jo lavere indkomst, jo flere rammes af usikker og meget usikker adgang til fødevarer. Der er flest med usikker og meget usikker adgang til fødevarer blandt dem, som har en indkomst som ligger under det, OECD definerer som fattigdomsgrænsen (under halvdelen af befolkningens medianindkomst, i Danmark dvs. mindre end 113.350 DKK). Det drejer sig om 19.7% hhv. 7.5% af denne gruppe.

Tabel 2: Usikker adgang til fødevarer er relateret til lav livskvalitet, høj psykologisk stress og usund kost. Især for mænd er der en stærk negativ sammenhæng.

Tabel 2: Sammenhæng mellem usikker adgang til fødevarer og kostens sundhed, livskvalitet og psykologisk stress. Procent af hhv. kvinder og mænd.				
	Kvinder		Mænd	
	Usikker eller meget usikker adgang til fødevarer	Øvrige kvinder	Usikker eller meget usikker adgang til fødevarer	Øvrige mænd
Kost, sundhed^A				
Usund kost (%)	26,2	9***	41,5	13,3**
Medium kost (%)	55,4	61,8	46,6	70,8*
Sund kost (%)	16,2	28,4	12,0	15,1
Livskvalitet, psykologisk stress				
Høj livskvalitet (%)	14,5	44,1*	2,3	41,2***
Høj grad af psykologisk stress (%)	18,0	2,5*	25,3	1,4***

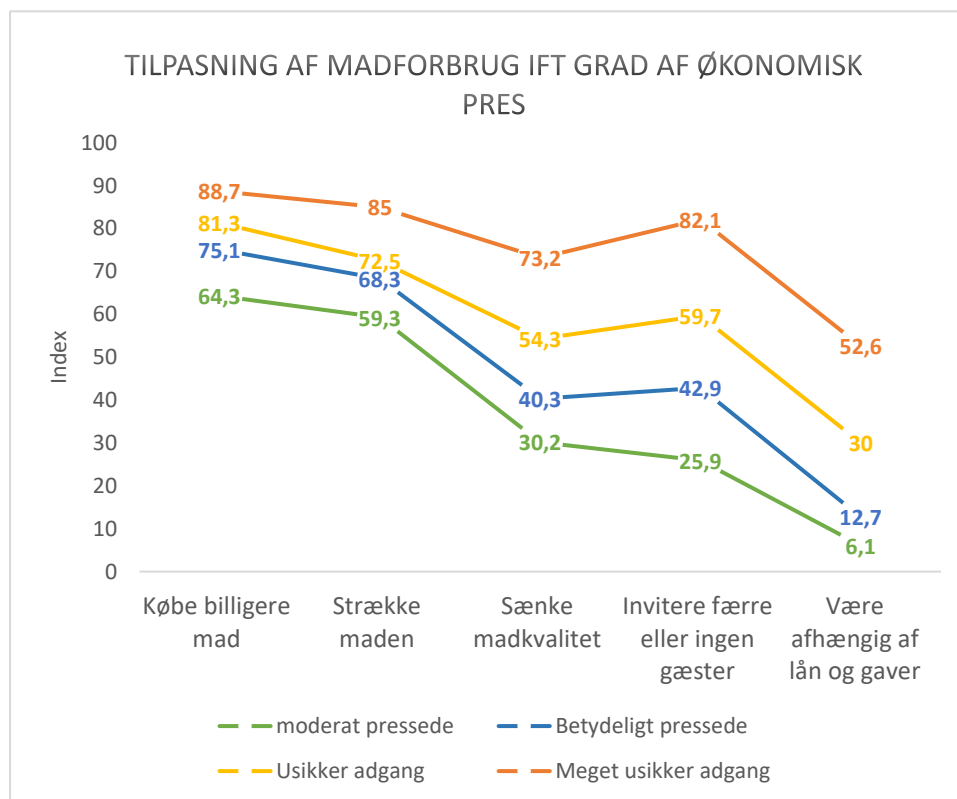
^AKostens sundhed er målt ved hjælp af et Diet-quality-score, som måler kostens sundhed på en skala fra 1-9, hvor 1-3 betegnes usund kost, 4-6 medium kost, og 7-9 sund kost.

Stjerner markerer graden af statistisk sikkerhed i den observerede forskel mellem grupperne inden for en kategori. Jo flere stjerner, jo større sikkerhed (*: <0.1 **: 0.05 ***: 0.001).

- Tabellen viser, at der blandt mennesker med usikker eller meget usikker adgang til fødevarer er tre gange så mange, som har en usund kost, end der er i den øvrige befolkning. Det gælder både for kvinder og mænd (Henholdsvis 26,3 mod 9% for kvindernes vedkommende og 41,5% mod 13,3% for mændenes vedkommende i øverste række).
- Blandt kvinder med usikker og meget usikker adgang til fødevarer er der tre gange færre, som har høj livskvalitet, end der er blandt øvrige kvinder (14,5% mod 44,1%). For mændenes vedkommende er der 18 gange færre med høj livskvalitet (2,3% mod 41,2%).
- Blandt kvinder med usikker eller meget usikker adgang til fødevarer er der syv gange flere, som har høj grad af psykologisk stress end blandt øvrige kvinder (18,0% mod 2,5%). For mændenes vedkommende er den 18 gange højere (25,3% mod 1,4%).

Tilpasning af madforbrug som følge af et presset madbudget.

Indeks 0-100 baseret på brug af fem typer tilpasningsstrategier^A. (0=ingen i gruppen bruger den pågældende tilpasningsstrategi, 100=alle i gruppen bruger den).



^AI undersøgelsen er der spurgt til 12 specifikke måder at tilpasse sig madforbrug på, som efterfølgende er samlet til fem overordnede tilpasningsmåder.

Figuren viser, at jo større pres der er på madbudgettet, jo mere bruges alle former for tilpasning. Det fremgår af, at de orange og gule linjer ligger øverst i figuren.

Mens det er ret almindeligt i alle grupper at økonomisere med madbudgettet ved at købe billigere ind (mellem 88,7 for dem med meget usikker adgang og 64,3 for dem, der er moderat pressede) og strække maden (mellem 85 og 59,3), er der større forskel på de øvrige tilpasninger. Det at sænke kvaliteten på fødevarer (73,2-30,2), at skære ned på eller holde op med at invitere gæster (82,1-25,9) og at bero på gaver og lån for at skaffe mad (52,6-6,1) har et betydeligt omfang blandt personer med usikker eller meget usikker adgang til fødevarer, men er langt sjældnere blandt de øvrige.

Tabel 4. Tilpasninger af madforbrug i forhold til livskvalitet og kostens sundhed.

Tilpasninger	Høj livskvalitet (N=752) ^a			Usund kost (N=752) ^a		
	B	p-value	Standard Error	B	p-value	Standard Error
Købe billigere mad	0.001	n.s	.006	0.008	n.s	.007
Strække maden	0.003	n.s	.005	-0.012	*	.007
Sænke fødevarerets kvalitet	-0.019	***	.006	0.020	***	.006
Færre/ingen gæster	-0.006	n.s	.004	-0.001	n.s	.004
Bero på gaver og lån	0.021	***	.006	0.005	n.s	.005
<i>Constant</i>	-2.633	**	1.12	4.07	***	1.321

Ikke standardiserede koefficienter.

^a Resultater fra logistisk regression.

^b Resultater fra almindelig regression

* p < 0.10; ** p < 0.05; *** p < 0.01; n.s.: not significant/ikke signifikant.

- En regressionsanalyse, hvor der er kontrolleret for socio-demografiske variable og graden af økonomisk pres viser, hvordan forskellige måder at tilpasse fødevarerforbruget på hænger sammen med kostens sundhed og livskvalitet. Formålet med regressionen er at undersøge, hvordan forskellige tilpasningsstrategier påvirker livskvaliteten og kostens sundhed. Mens det at købe billigere ind hverken påvirker livskvalitet eller kostens sundhed (1. række, n.s. står for non signifikant, hvilket er ensbetydende med, at variabelen ikke har nogen påvirkning statistisk set), kan det at strække maden ved at bruge ingredienser, som fylder og mætter (2. række) påvirke maden i sundere retning uden at påvirke livskvaliteten negativt. Det fremgår af, at der er signifikant færre med usund kost, når denne tilpasningsmåde tages i brug (i 2. kolonne er tallet negativt, dvs. færre har usund kost)
- Hvis man derimod sænker kvaliteten på sin mad (3. række), fører det tilsyneladende til både mere usund kost og lav livskvalitet (Første kolonne er negativ (færre har høj livskvalitet) og 2. kolonne positiv (flere har usund kost)).
- Der er tilsyneladende ingen former for tilpasninger, som i praksis fremmer både sundere kost og stærkere livskvalitet.

Hvor sikre er undersøgelsens resultater?

I undersøgelsen blev de, der ikke i første omgang besvarede spørgeskemaet via internettet, tilbudt at svare pr telefon. Det viste sig, at resultaterne fra de to svarmuligheder blev forskellige: mens den samlede forekomst af usikker og meget usikker adgang til fødevarer var 4,2%, når vi målte med telefonsvarene, var den 10,1%, når vi målte med de elektroniske spørgeskemaer. Grundig analyse har vist, at forskellen ikke skyldes, at det er forskellige slags mennesker, som har benyttet de to svarmuligheder. Mest sandsynligt er det derfor, at forskellen beror på selve den tekniske fremgangsmåde. Det er velkendt, at mennesker er mindre tilbøjelige til at rapportere ubehagelige fænomener i direkte kommunikation med en interviewer end de er, når de helt privat besvarer et spørgeskema. FAO's globale undersøgelse af forekomsten af usikker adgang til fødevarer, som var baseret på telefon-interview, viste en forekomst i Danmark på 4,9%.

Undersøgelsen er foretaget på dansk. Det betyder at indvandrere med utilstrækkelige danskundskaber ikke har deltaget i undersøgelsen. Data er indsamlet i 2015. Det var en periode, hvor den S-SF-Radikale regering havde afskaffet fattigdomsydelser og kontanthjælpsloft. De er siden genindført. Det er derfor sandsynligt, at andelen af befolkningen, som oplever et meget stærkt pres på madbudgettet og usikker

adgang til fødevarer, i dag kan være større end registreret i denne undersøgelse. På den anden side er flere kommet i arbejde, og det kan trække i den anden retning.

Hvordan har vi målt?

Usikker eller meget usikker adgang til fødevarer er målt ved hjælp af det mål, som benyttes i de amerikanske myndigheders løbende overvågning af befolkningens adgang til fødevarer. Deltagerne i de amerikanske undersøgelser får stillet seks spørgsmål angående deres fødevarerforbrug, og ud fra antallet af bekræftende svar inddeles de i hhv. *food secure* (0-1 bekræftende svar), *low food secure* (2-4 bekræftende svar) og *very low food secure* (5-6 bekræftende svar). Vi benytter samme fremgangsmåde og kategoriserer de to sidste grupper som hhv. mennesker med *usikker*, hhv. *meget usikker adgang til fødevarer*. Den første gruppe har vi yderligere inddelt i tre grupper: De *fødevarer sikre* er personer som bekræfter, at de ikke har fundet det nødvendigt at spare på maden, og at de altid har adgang til den mad de ønsker; de *moderat pressede* bekræfter kun det ene af disse udsagn, mens de *betydeligt pressede* svarer benægtende på begge spørgsmål.

Nedenfor ses hvordan personer med *usikker* hhv. *meget usikker adgang til fødevarer* besvarede spørgsmålene om deres fødevarerforbrug.

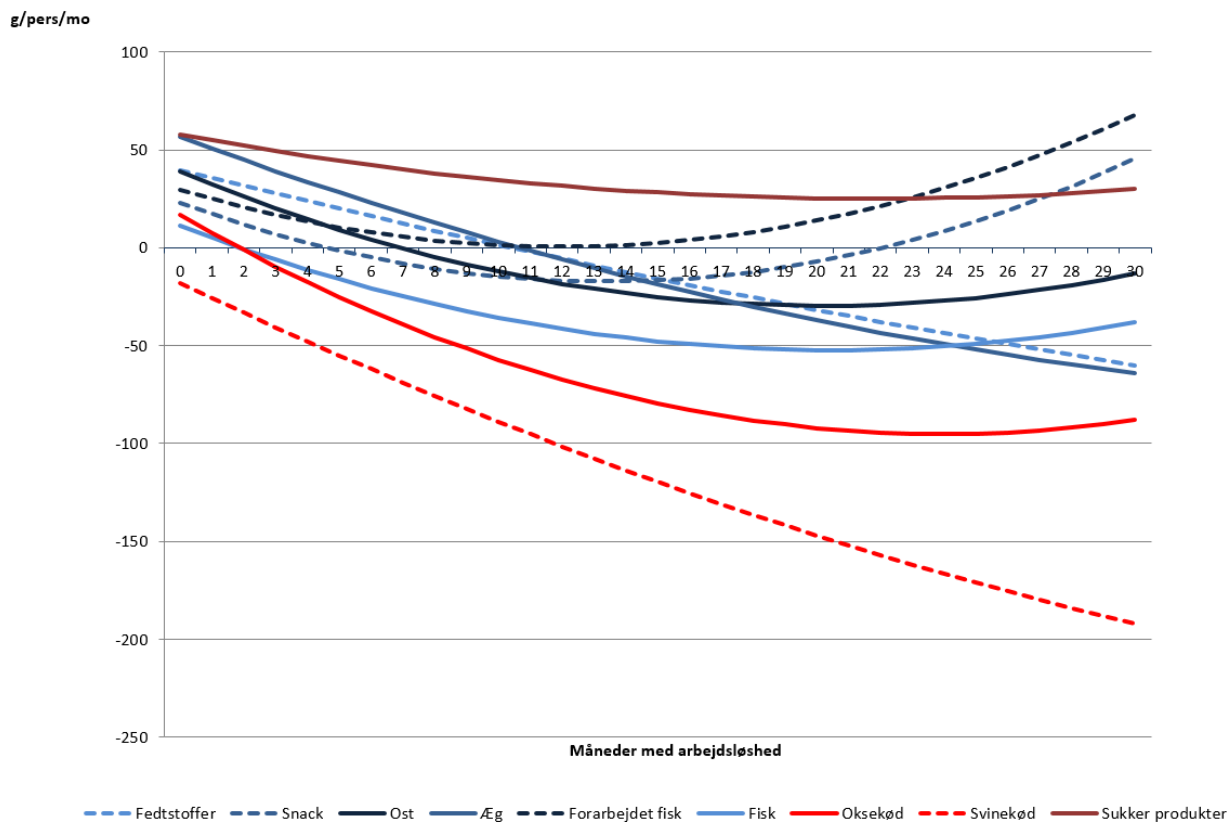
Overblik over svar på de seks spørgsmål, som indgår i det amerikanske mål for *food security* %. (n=1877)

	Fødevarer- sikre	Usikker adgang til fødevarer	Meget usikker adgang til fødevarer	alle
Spørgsmål: Bekræftende svar				
Har ofte oplevet, at maden simpelthen slap op, og der ikke var penge til at købe mere	1%	67%	91%	7%
Har ofte oplevet, at der ikke var råd til at spise sunde måltider?	7%	94%	100%	14%
Har du (eller andre voksne i husstanden) inden for de sidste 12 måneder nogensinde skåret ned på størrelsen af et måltid eller sprunget et måltid over, fordi der ikke var nok penge til mad?	0%	38%	100%	5%
Har oplevet dette i mere end 2 måneder inden for det sidste år	0%	13%	60%	2%
Har inden for de sidste 12 måneder nogensinde: Spist mindre, end du synes du havde brug for, fordi der ikke var nok penge nok til at købe mad (ja)	0%	46%	100%	5%
Har inden for de sidste 12 måneder nogensinde: Oplevet sult, fordi der ikke var penge nok til mad? (ja)	0%	5%	67%	2%

Undersøgelsen er en tværsnitsundersøgelse, hvor alle målinger er foretaget på ét tidspunkt og kun en gang. Det betyder, at flere undersøgelser må til, før man kan sige noget mere entydigt om årsagssammenhænge eller udviklingstendenser.

Som en del af projektet har forskerne dog analyseret data fra GfKs forbrugerpanel, som løbende indsamler data om, hvad 4000 danske husholdninger køber. Med disse data kan man undersøge udvikling over tid. Vores analyse af disse data viser fx at mennesker, som bliver arbejdsløse typisk gennemgår et udviklingsforløb, hvor deres kost gradvist bliver mere usund. Først og fremmest flytter de hurtigt deres madindkøb over i discount-forretninger, og på det korte sigt begynder de at købe flere animalske produkter

såsom kød, ost, æg og fedtstoffer. På lidt længere sigt bruger de færre penge på mad og køber færre friske animalske produkter, og langsigtet ses en stigning i forbruget af kulhydrat- og sukkerholdige fødevarer.



Publikationer fra projektet:

Holm, L., Nielsen, A. and Lund, T. B. (2018) 'Adapting to financial pressure on household food budgets in Denmark: associations with life satisfaction and dietary health', *Acta Sociologica*, (Accepteret, Under udgivelse).

Lund, T. B. *et al.* (2018) 'Food insecurity in Denmark-socio-demographic determinants and associations with eating-and health-related variables', *European Journal of Public Health*, 28(2). doi: 10.1093/eurpub/ckx121.

Lund, T. B. *et al.* (2017) 'The Diet-related GHG Index: construction and validation of a brief questionnaire-based index', *Climatic Change*. *Climatic Change*, 140(3-4), pp. 503-517.

Nielsen, A. and Holm, L. (2016) 'Making the Most of Less. Food Budget Restraint in a Scandinavian Welfare Society', *Food, Culture & Society*, 19(1), pp. 71-91.

Nielsen, A., Lund, T. B. and Holm, L. (2014) 'The taste of "the end of the month", and how to avoid it: Coping with restrained food budgets in a Scandinavian welfare state context', *Social Policy and Society*, 14(3).

Smed, S. *et al.* (2018) 'The consequences of unemployment on diet composition and purchase behaviour: a longitudinal study from Denmark', *Public Health Nutrition*. Cambridge University Press, 21(03), pp. 580-592.